

Doekmansichting - Bibliotheek
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
Tel. 6243739

Het Eerste Nederlandse Medisch Centrum voor Dansers en Musici Westeinde Ziekenhuis, Den Haag

Samenvatting:

Letsels die voor een ander onbeduidend zijn, kunnen bij dansers en musici reeds snel tot arbeidsongeschiktheid en afkeuring leiden. Uit verschillende onderzoeken blijkt dat klachten van het steun- en bewegingsapparaat zowel bij dansers als musici vaak voorkomen. Deze specifieke medische problemen worden door zorgverleners dikwijls onvoldoende herkend of ingeschat, waardoor behandeling en begeleiding vaak onbevredigend zijn, met als gevolg onnodig leed, arbeidsongeschiktheid of zelfs afkeuring.

Een Medisch Centrum voor Dansers en Musici zal hierin aanzienlijke verbetering kunnen brengen door een concentratie van gerichte medische deskundigheid. Gezien de aantallen dansers en musici en de behoefte aan specifieke zorg is er een voldoende groot draagvlak voor een dergelijke voorziening.

In het Westeinde Ziekenhuis, dat beschikt over grote medisch specialistische expertise en faciliteiten, is onder leiding van A.B.M. Rietveld, orthopedisch chirurg, een Medisch Centrum voor Dansers en Musici van start gegaan.

A.B.M. Rietveld, buitengewoon staflid van het Westeinde Ziekenhuis, is behalve orthopedisch chirurg ook een aan het conservatorium afgestudeerde musicus en heeft ruime ervaring in de medische begeleiding van dansers en musici.

De doelstelling van het Centrum is het daadwerkelijk bieden van gespecialiseerde gezondheidszorg aan dansers en musici, ter voorkoming en behandeling van blessures en aandoeningen, die ontstaan door of hinderen bij het dansen respectievelijk musiceren.

Hoewel het Centrum thans nog primair orthopedisch is en zich dus bezighoudt met het steun- en bewegingsapparaat, is de benadering multidisciplinair en ligt de nadruk op preventie. Het betreft een supra-regionale functie.

Op 19 september 1994 wordt in het Westeinde Ziekenhuis een symposium georganiseerd ter gelegenheid van de officiële opening van dit eerste Nederlandse Medisch Centrum voor Dansers en Musici.

Inleiding:

Letsels die voor een ander onbeduidend zijn, kunnen bij dansers en musici, inclusief docenten, reeds snel tot arbeidsongeschiktheid en afkeuring leiden. In de geneeskunde bestaat hiervoor vaak onvoldoende begrip. Bovendien is er meestal geen gelegenheid om diep genoeg op de problematiek van de relatief kwetsbare uitvoerende kunstenaar in te gaan.

De specifieke medische problemen van dansers en musici worden door zorgverleners dikwijls niet voldoende herkend of ingeschat.

De behandeling is "*..weliswaar naar professionele maatstaven adequaat, maar met te weinig oog voor de emotionele en functionele aspecten van de uitvoerende kunstenaar..*"

Citaat Dr. O.S. van Hees. (8)

Het resultaat is dan vaak onbevredigend, met als gevolg onnodig leed, arbeidsongeschiktheid of zelfs afkeuring.

Een Medisch Centrum voor Dansers en Musici kan hierin aanzienlijke verbetering brengen door een concentratie van specifieke medische deskundigheid, gepaard aan kennis van dans- en muziek(instrument)-techniek. Voorts moet daar voldoende tijd per patiënt beschikbaar zijn.

Dergelijke centra bestaan reeds in het buitenland, maar nog niet in Nederland.

Ruim twee jaar geleden werd op initiatief van Prof. drs. A.Th. Schweizer, oud-directeur van het Academisch Ziekenhuis te Leiden, in samenspraak met Drs. H.M.A. Schippers en Dr. R.J. Sanders, respectievelijk directeur en orthopedisch chirurg van het Westeinde Ziekenhuis te Den Haag, en de schrijvers van dit artikel, Dr. J.D. Macfarlane, reumatoloog en A.B.M. Rietveld, orthopedisch chirurg, besloten de mogelijkheden voor een dergelijk centrum in het Westeinde Ziekenhuis, in samenwerking met de Medische Faculteit te Leiden en het Academisch Ziekenhuis te Leiden, te exploreren.

Dit heeft geresulteerd in het eerste Nederlandse Medisch Centrum voor Dansers en Musici, dat met ingang van 1 april 1993 in het Westeinde Ziekenhuis te Den Haag van start is gegaan, na aankondiging bij de Nederlandse Orkesten, de Nederlandse Dansgezelschappen, de Hogescholen en Conservatoria voor Muziek en Dans en de bedrijfsartsen van voornoemde instituten.

Ter gelegenheid van de officiële opening van dit centrum wordt op maandag 19 september 1994 een symposium georganiseerd in het Westeinde Ziekenhuis te Den Haag. De opening zal worden verricht door de heer Drs. J. Riezenkamp, directeur generaal voor culturele zaken van het ministerie van W.V.C.

Omvang doelgroepen:

De bepaling van de aantallen beroeps-dansers en -musici blijkt gecompliceerd. Er bestaan in de kunstensector veel kleine (deeltijd-) aanstellingen en vele freelancers onttrekken zich aan de waarneming van de koepelorganisaties. Daarbij komt dan nog de onzekere, sterk wisselende situatie op de arbeidsmarkt en de fysieke kwetsbaarheid van de kunstenaars.

Ook is er sprake van overlap: een beroeps-orkestmusicus kan in verschillende orkesten spelen of is bijvoorbeeld ook muzikleraar aan een muziekschool en dans-docenten werken vaak part-time op meerdere plaatsen.

Het Centraal Bureau voor de Statistiek hanteert als definitie voor werkzame beroepsbevolking: personen die tenminste 12 uur per week werken (of daarnaar actief zoeken). Daardoor worden veel parttimers niet geregistreerd. (4)

Desondanks komt het CBS voor musici, zangers en muzikleraren, exclusief het beroepsonderwijs (code 171) op een werkzame beroepsbevolking (15 tot 64 jaar) van 10.000 personen in 1993.

De muziek-docenten aan de HBO opleidingen vallen in de algemene categorie van docenten (code 131) en zijn daarin niet apart als uitvoerend kunstenaar te onderscheiden. (4)

Voor (ballet-)dansers, choreografen, dansleraren (exclusief beroepsonderwijs) (code 172) komt het CBS niet met een cijfer van de werkzame beroepsbevolking, aangezien cijfers van minder dan 5000 personen niet opgenomen worden. (4)

Daarbij is de uitkomst ook afhankelijk van de gehanteerde definitie. Zo staat de tapdanser, samen met de revue- en de varieté-artiest gerubriceerd onder de circusartiesten, maar daarvan zijn er eveneens minder dan 5000. (4)

De dans-docenten aan de HBO opleidingen (code 131, zie boven) zijn net als de muziek-docenten niet als aparte groep te onderscheiden.

Wel heeft het CBS, afdeling Onderwijs en Wetenschappen, exacte cijfers van de vakleerlingen aan het beroepsonderwijs, zowel voor dans als voor muziek (zie verder). (4)

Precieze aantallen professioneel werkzame uitvoerende kunstenaars zijn aldus niet goed te bepalen, maar er zijn ook nog andere bronnen beschikbaar. (1, 2, 3, 7, 10, 12, 14)

Voor de amateurs zijn meerdere bronnen beschikbaar, maar een totaal overzicht ontbreekt.

Via de amateurdansscholen zijn de meeste amateurdansers nog enigszins te traceren, maar de overgrote meerderheid van amateurmusici onttrekt zich volledig aan onze waarneming.

Met het bovenstaande in gedachten komen wij tot de volgende voorzichtige en waarschijnlijk minimale schattingen:

Dans:

Er zijn in Nederland 2.500 - 3.000 beroepsdansers (incl. docenten en vakleerlingen) en 100.000 amateurs. Deze cijfers zijn exclusief de volksdans en de stijldans. De verdeling hiervan is als volgt:

- beroepsdansers:
850, waarvan 400 bij de gesubsidiëerde gezelschappen, de rest freelance onder andere in show-musical en jazz. (3)
- dansdocenten:
Minstens 1000: Bij de 5 dans-academies (HBO) werken 120 docenten. (3) Bij de dansgezelschappen werken circa 30 docenten.(3) Er zijn in totaal ± 700 amateurdansscholen (3) Daarvan zijn 121 scholen met 541 docenten geregistreerd. (12)
- vakleerlingen:
869 aan de 5 dans-academies, exclusief de vooropleidingen in 1993/94. (4)
- amateurleerlingen:
De helft van de muziekscholen heeft een dansafdeling. (10)
Aan de 121 geregistreerde amateur-dansscholen worden 2058 klokuren les per week gegeven. (12) Uitgaande van 15 leerlingen per uur zijn dat 30.000 leerlingen. De ± 700 amateur-dansscholen hebben in totaal circa 100.000 leerlingen. (3)

Voor volksdans en stijldans ontbreken de cijfers. Wel zijn er 10.000 dansers uit 150 volks-dansgroepen lid van het Landelijk Centrum voor Amateurdans.

Muziek:

Er zijn in Nederland in 1992 20.000 - 25.000 beroepsmusici (inclusief docenten en vakleerlingen) en circa 1000.000 amateurmusici. (1, 2)

Deze cijfers zijn exclusief de beroepskoren en de popmuziek.

In totaal bespeelt 12% van de Nederlandse bevolking een muziekinstrument. Dus circa 2 miljoen! (5)

De verdeling van deze cijfers is als volgt:

- beroepsmusici:
2.800, waaronder o.a. circa 1.330 beroepsorkestmusici. (1) Een onbekend aantal "schnabbelaars" onttrekt zich aan onze waarneming.
- muziekdocenten:
9.450 aan 12 conservatoria / hogescholen voor de kunsten en 180 amateurscholen in 1992. (10)
- vakstudenten:
5.782 aan 12 hogescholen voor de kunsten in 1993/1994. (4)

- amateurleerlingen:
250.000 aan 180 erkende muziekscholen in 1992. (10)
- amateurmusici:
Bij de Federatie van Amateur Symphonie- en Strijk Orkesten, (FASO) zijn in 1994 227 orkesten aangesloten. De FASO heeft 8.500 musici als individuele leden. Er zijn 600 harmonie- en fanfare-verenigingen met 24.000 leden, maar in dit getal lopen de majorettes ook mee. (14)

En dan zijn er nog circa 70.000 popgroepen met 420.000 popmusici. (7)

Behoeftebepaling Medisch Centrum voor Dansers en Musici:

Exacte cijfers over arbeidsongeschiktheid en afkeuring van dansers en musici ontbreken.

Bij een beroeps-symfonieorkest bleek uit een enquête dat 82,5% van de strijkers klachten had van het bewegingsapparaat.(6)

Uit een enquête onder 96 harpisten bleek dat 62% meerdere aan het harpspelen gerelateerde orthopedische klachten heeft gehad of nog had.(11)

Klachten van het bewegingsapparaat veroorzaken 30% van de afkeuringen bij orkestmusici.(9)

Bij de beroepsdansers beëindigt 50% de carrière vervroegd om fysieke redenen: ± 20% stopt om puur medische redenen en ± 30% omdat het fysiek te zwaar wordt. Gemiddeld is een beroepsdanser 1 à 2 keer per jaar geblesseerd.(3, 13)

Bij een uitgebreide peiling binnen de dans- en muziek wereld is de behoefte aan specifieke gezondheidszorg voor dansers en musici van harte onderschreven en vindt de idee van een Medisch Centrum voor Dansers en Musici grote steun. Ook de eerste ervaringen met het Medisch Centrum voor Dansers en Musici tonen een duidelijke behoefte bij de doelgroepen.

Doelstelling van het Medisch Centrum voor Dansers en Musici:

De doelstelling van het Medisch Centrum voor Dansers en Musici is het daadwerkelijk bieden van gespecialiseerde medische en paramedische zorg aan dansers en musici, ter voorkoming en behandeling van blessures en aandoeningen, die ontstaan door of hinderen bij het dansen respectievelijk musiceren.

Dit betreft dus: voorlichting, preventie, (vroeg) diagnostiek, advisering (ook "second opinions"), conservatieve en operatieve behandeling, waar nodig gerichte doorverwijzing, keuringen en expertises.

Daarnaast het bevorderen van wetenschappelijk onderzoek en zomogelijk het ontwikkelen en geven van een opleiding op het gebied van de gezondheidszorg voor dansers en musici.

Organisatie van het Medisch Centrum voor Dansers en Musici:

Het Westeinde Ziekenhuis heeft ruimtelijke, personele, administratieve en technische faciliteiten ter beschikking gesteld ten behoeve van een Medisch Centrum voor Dansers en Musici.

Het Westeinde Ziekenhuis is een opleidingskliniek, die beschikt over grote klinische expertise en faciliteiten. Indien nodig kan dus voor nadere diagnostiek en therapie teruggevallen worden op een uitgebreid team van medische specialisten en consultants. De orthopedische afdeling heeft een A (of P3) - opleiding (Hoofd: Dr. R.J. Sanders) en grote ervaring op alle terreinen van de orthopedie.

Het Medisch Centrum voor Dansers en Musici in het Westeinde Ziekenhuis wordt geleid door A.B.M. Rietveld, orthopedisch chirurg.

A.B.M. Rietveld, buitengewoon stafid van het Westeinde Ziekenhuis, is behalve orthopedisch chirurg ook afgestudeerd musicus (trompet, bijvak: harp, 1976, Koninklijk Conservatorium voor Muziek, 's-Gravenhage). Hij volgde in 1982/1983 in New York een "super-specialisatie" in de ballet orthopedie bij William G.Hamilton, M.D., orthopedisch chirurg van o.a. het New York City Ballet. Rietveld heeft ruime ervaring in de medische begeleiding van dansers en musici en is als orthopedisch chirurg onder andere verbonden aan het Nederlands Dans Theater te 's-Gravenhage en de Theaterschool, subfaculteit Dans, van de Hogeschool voor de Kunsten te Amsterdam. Hij heeft, ook internationaal, vele contacten op dit gebied en is onder andere board member van de International Association for Dance Medicine and Science, advisory boardmember van de International Arts-Medicine Association en bestuurslid van de Nederlandse Stichting Gezondheidszorg voor Dansers.

Hoewel het Centrum thans nog primair orthopedisch is en zich dus bezighoudt met het steunen bewegingsapparaat, is de benadering multidisciplinair en ligt de nadruk op preventie.

Het Centrum staat open voor dansers en musici uit het hele land.

Het Medisch Centrum voor Dansers en Musici heeft de enthousiaste steun van de directie en de medische staf van het Westeinde Ziekenhuis. Op basis daarvan is reeds een vruchtbare samenwerking gegroeid met onder andere de afdelingen neurologie/neurofysiologie/neurochirurgie, orthopedie, radiodiagnostiek en reumatologie. In de para-medische sfeer bestaat reeds intensieve samenwerking binnen het ziekenhuis met de gips/verbandmeester en de orthopedisch schoenmaker en buiten het ziekenhuis met een groeiend netwerk van gespecialiseerde fysiotherapeuten en oefentherapeuten Mensendieck.

Het Medisch Centrum voor Dansers en Musici is ingebed in de bestaande opleidingsstructuur van de orthopedische afdeling van het Westeinde Ziekenhuis. De assistent-geneeskundigen in opleiding voor het specialisme orthopedie en eventuele andere belangstellenden zullen in het centrum mee kunnen lopen.

Het ligt in de bedoeling om voor basaal- en klinisch wetenschappelijk onderzoek, naast de mogelijkheden in het Westeinde Ziekenhuis zelf, nauwe contacten te onderhouden met de Medische Faculteit en het Academisch Ziekenhuis te Leiden, onder andere met het Laboratorium voor Bewegingsanalyse (hoofd: Prof. dr. P.M. Rozing, orthopedisch chirurg).

Voor samenwerking op het gebied van epidemiologisch en sociaalgeneeskundig onderzoek bestaat reeds contact met Dr. O.S. van Hees, bedrijfsarts-epidemioloog van de Bedrijfsgezondheidszorg voor de Kunsten (GG&GD, Amsterdam).

Eerste ervaringen

Ruim 80% van de patiënten die het Centrum consulteren komt van buiten de Haagse regio. Het Centrum vervult dus een supra-regionale functie. Opvallend is verder dat tot op heden een ruime meerderheid van de patiënten danser is, ondanks het feit dat er potentiëel 10 keer zoveel musici zijn. De verklaring daarvoor is deels te vinden in het feit dat A.B.M. Rietveld, vóór de start van het Centrum als medicus meer bekendheid in de danswereld genoot dan in de muziekwereld.

Zoals ook uit de literatuur bekend is, beslaat de problematiek van de dansers vooral de onderste extremiteit en van musici vooral de bovenste extremiteit. In beide groepen komen veel rugklachten voor. Ditzelfde patroon zien wij in het Westeinde Ziekenhuis. Het valt buiten het bestek van dit oriënterende artikel om dieper op de specifieke problematiek in te gaan.

De auteurs hopen U daar in de toekomst nader over te berichten.

Auteurs:

-A.B.M. Rietveld is als orthopedisch chirurg verbonden aan het Medisch Centrum voor Dansers en Musici in het Westeinde Ziekenhuis te Den Haag en afgestudeerd musicus (trompet, Koninklijk Conservatorium voor Muziek te Den Haag).

-Dr. J.D. Macfarlane, MRCP(UK) is als reumatoloog werkzaam in het Academisch Ziekenhuis te Leiden en afgestudeerd musicus (klarinet, Associate of the Royal College of Music, Londen).

Literatuurlijst en verantwoording:

NB: Overall waar dansers en musici staat wordt bedoeld: dansers en musici m/v.

- 1- Berg H.O.van den en Zweers D. Een scholingsfonds voor de Kunsten, rapport, 1993.
- 2- Berg H.O.van den. In muziek. WVC rapport, 1985
- 3- Bronkhorst P. en Stokvis O. Theater Instituut Nederland, mondelinge informatie.
- 4- Centraal Bureau voor de Statistiek, afd. Arbeid en Lonen (Heerlen), afd. Onderwijs en Wetenschappen (Voorburg)
- 5- Centraal Bureau voor de Statistiek, i.o.v Sociaal en Cultureel Planbureau: Aanvullend Voorzieningen Onderzoek (AVO) 1992.
- 6- Drion B. Het moet wel leuk blijven. Afstudeerscriptie Acad. voor Gezondheidszorg, 1986.
- 7- Graaff H.de en Berg H.O.van den. Popmuziek in Nederland. WVC-rapport. 1986
- 8- Hees Dr.O.S.van. Beleidsnota Gezondheidszorg voor de Kunsten, 1991.
- 9- Kirch-van Straaten E.M.C., Arbeidsongeschiktheid bij beroepsmusici. Scriptie, Stichting Sociale Gezondheidszorg te Utrecht. Voorschoten, 1987.
- 10- Peeters P. (red). Het Toonkunstenaarsboek. Uitg. Stichting Nederlandse Toonkunstenaarsraad, 15e editie 1992/93
- 11- Rietveld A.B.M. Lezing World Harp Congress, Parijs 1990.
- 12- Sorbi K. Inspectie Kunstzinnige Vorming en Amateurkunst, peildatum 1 februari 1992.
- 13- Whiting N. The Education and career of the Dutch classical dancer/dance teacher between 1969 and 1985 Theaterschool Amsterdam. 1986.
- 14- Wieggers J.M.P., (ex-)secr. Algemene Nederlandse Unie van Muziekverenigingen (ANUM) mondelinge informatie.

Met dank aan: Hr.A.Nuchelmans, Bibliotheek Boekmanstichting.